

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

Eğitim, bireyde öğrenme yaşantıları yoluyla istendik yönde nispeten kalıcı izli davranış değişiklikleri oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır. Psikoloji ise insan ve hayvan davranışlarını inceleyen, bu davranışların arkasındaki zihinsel, duygusal ve çevresel süreçleri anlamaya ve açıklamaya çalışan bir bilim dalıdır.

Bireyde istendik davranışlar oluşturabilme amacını taşıyan eğitim, bu amacını gerçekleştirebilmek için en etkili öğretim strateji ve yöntemlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve uygulanması üzerinde durur. İşte bu noktada psikoloji biliminin bulguları eğitim için vazgeçilmez bir öneme ve değere sahiptir. Çünkü davranışların nedenlerinin ve nasıl oluştuklarının sırları psikoloji biliminin bulgularında gizlidir.

Bu bölümde genel olarak eğitim ve gelişim psikolojisi kavramları üzerinde durulacaktır.

PSİKOLOJİ

Tarihsel gelişim içerisinde psikolojinin tanımının farklı şekillerde yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlarda ortak olan nokta psikolojinin "davranışı" incelediğidir.

Davranışçı psikoloji akımının baskın olduğu zamanlarda davranış kavramından sadece gözlenebilen ve ölçülebilen eylemler anlaşılmaktaydı. Daha sonraları bilişsel psikolojinin kabul görmesiyle birlikte davranış; duygu, düşünce, motivasyon gibi doğrudan gözlenemeyen, dolaylı yollardan ölçülebilen içsel olayları da içerecek şekilde tanımlanmaya başlamıştır.

Bu nedenle bazı psikologlar, psikolojiyi en genel biçimde "davranış bilimi" olarak tanımlamaktadır. Bazı psikologlar ise psikolojiyi "hem dışsal gözlenebilen hem içsel gözlenemeyen davranışları inceleyen bilim dalı" olarak tanımlanmaktadır. Bazıları ise psikolojiyi davranış ve zihinsel süreçlerin bilimsel çalışması olarak tanımlamaktadır. Kimileri de insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bilim dalı olarak tanımlamaktadır. Böylece genel olarak psikoloji insan ve hayvan davranışları ile insanın zihinsel süreçlerini inceleyen bir bilim dalı olarak nitelendirilebilir.

Davranış: Bir organizmanın gözlenebilen ya da ölçülebilen etkinlikleridir.

Bilim: Bir alanda, belli yollarla toplanmış sistemli bilgiler bütünüdür.

Psikolojinin Bireylere Sağladığı Faydalar

Kendini tanıma: Psikoloji, bireyin kendisini daha iyi tanımasına ve davranışlarının nedenlerini anlamasına olanak tanır. Bu, kişinin içsel farkındalığını artırarak hayatını daha bilinçli şekilde yönlendirmesini sağlar.

Empati ve anlayış geliştirme: Psikoloji, bireyin diğer insanları ve hayvanları daha iyi anlamasına yardımcı olur. Aynı zamanda, başkalarına karşı empati kurma becerisini geliştirerek daha sağlıklı ilişkiler kurmasını destekler.

Çevreyle uyum sağlama: Psikoloji, bireyin anne babasından başlayarak çevresindeki insanları, grupları ve toplumu daha iyi anlamasını sağlar. Bu, çevreyle uyum içinde yaşamayı kolaylaştırır. Uyum, bireyin psikolojik dengesinin temel taşlarından biridir.

Psikolojinin bilimsel tarihçesi göz önüne alındığında, sekiz temel yaklaşımın ön plana çıktığı görülmektedir:

1. Yapısalcılık → W. Wundt, E. Titchener
2. Fonksiyonalizm (İşlevsellik) W. James, J. Dewey
3. Olgunlaşma Kuramı →Gessel
4. Davranışçılık → J.B Watson, I.Pavlov, B.F.Skinner
5. Psikanalitik (Psikodinamik) → S.Freud
6. Bilişsel Yaklaşım → R.Gagne, M.Wertheimer, K.Koffka, W. Köhler
7. İnsancıl (Hümanist) → C.Rogers, A.Maslow
8. Biyolojik→ D.O.Hebb, W. Jabes, J.Dewey

EĞİTİM BİLİMLERİ

Eğitim bilimleri, toplumsal evreni oluşturan çeşitli eğitsel dünyalara ait yapıları derinlemesine incelemeyi; aynı zamanda bunların değişimini veya yeniden üretimini sağlama eğilimini gösteren mekanizmaları ortaya çıkarmayı ve açıklamayı amaçlayan bir disiplindir. Geçmişten günümüze eğitimin bir bilim olarak gelişmesinde pek çok bilim adamının önemli çaba ve katkıları olduğu bilinmektedir.

Eski Yunan'da Sokrates'in soru sorma yoluyla insanın kendi kendine bilgiye ulaşabileceğine ilişkin görüşleri ile Platon ve Aristo'nun zihin, duygu ve bedenin birlikte uyumlu bir biçimde geliştirilmesi gerektiğini öne süren görüşlerinin günümüz eğitim anlayışına uygun düştüğü bilinmektedir. Eğitimin bir bilim olarak gelişiminde Türk düşünürlerinin de önemli katkıları olmuştur.

Bunlar arasında Farabi, eğitimin sözel olmaktan öte ahlaki davranışlar kazandırması gerektiği üzerinde durarak eğitimin kişilik gelişimi ile olan ilgisine dikkat çekmiştir. 16. yüzyılda Erasmus, eğitimde cezaya karşı çıkan görüşleri; 17. yüzyılda Comenius, eğitimde gözlem ve deneyim ile öğretimde bireysel farklılıkların önemine değindiği görüşleriyle eğitime katkıda bulunmuştur. J. Locke çocuğu boş bir levhaya benzeterek çocuğun dıştan gelen her çeşit uyarana açık olduğunu ileri sürmüştür.

18. yüzyılda Rousseau, eğitimin çocukların gelişim dönemlerine ve bireysel özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini, Pestalozzi ise yaparak ve yaşarak öğrenmeyi savunmuştur.

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

Başlangıçta felsefenin bir alt dalı olarak görülen psikoloji, bağımsız bir bilim dalı hâline geldikten sonra eğitim üzerindeki etkisini daha da artırmıştır. Eğitim ile psikoloji arasındaki bağlantıyı kuran ve bu iki alanı birleştiren bilim dalı ise eğitim psikolojisidir.

Eğitim psikolojisi, gelişim ve öğrenme ilkelerinden yararlanarak daha etkili öğrenme ortamlarında etkili bir öğretim ile öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinen bir bilim dalıdır.

Eğitim, gerek formal gerek informal olsun, insan davranışları ile ilgili olduğu için yine bir davranış bilimi olan psikoloji ile yakından ilişkilidir. Bu ilişkinin bir ürünü olarak ortaya çıkan eğitim psikolojisi ise henüz gelişimini sürdürmekte olan bir disiplin olarak farklı yazarlarca farklı biçimlerde tanımlanmaktadır.

Kimi psikologlara göre eğitim psikolojisi, psikolojinin alt dallarından biridir. Kimilerine göre ise eğitim psikolojisinin ayrı bir disiplin olmadığı ancak psikolojinin bulgularının sınıftaki öğretme - öğrenme etkinliklerine uygulanmasından ibaret olduğu görüşündedirler. Bazıları ise bu görüşe karşı çıkarak eğitim psikolojisinin kendine özgü kuramları, sorun alanları, araştırma yöntemleri ve teknikleri olan ayrı bir disiplin olduğunu ileri sürmektedir.

Eğitim Psikolojisini Bilmek Öğretmene Ne Kazandırır?

Öğrencilerin tanınması: Öğretmen, öğrencilerin bireysel özelliklerini ve ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilir.

Hedef davranışların belirlenmesi: Eğitim sürecinde kazandırılacak hedef davranışların açık bir şekilde tanımlanmasını sağlar.

Uygun öğrenim görevlerinin seçilmesi: Öğrencileri hedef davranışlara ulaştıracak yaşantıların ve öğrenim etkinliklerinin planlanmasına yardımcı olur.

Öğrenme ortamının hazırlanması: Etkili bir öğrenme ortamı oluşturmak için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlar.

Öğrenmenin gerçekleştirilmesi: Öğrencilere öğrenme sürecinde rehberlik ederek hedeflere ulaşmalarını destekler.

Öğrenmenin ölçülmesi ve değerlendirilmesi: Öğrencilerin öğrenme düzeylerinin etkili bir şekilde değerlendirilmesini mümkün kılar.

Dönütlerden yararlanma: Eğitim sürecinde dönüt bilgilerini kullanarak hem öğrencilerin hem de öğretim sürecinin geliştirilmesine katkı sağlar.

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Gelişim psikolojisi, bireyin yaşam boyunca geçirdiği değişimlerin betimlenmesi ve açıklanmasıyla ayrıca bireyler arasındaki değişim, benzerlik ve farklılıklarla uğraşır. İnsan davranışlarında doğumdan ölüme kadar, tüm yaşamı, boyunca gözlenen biyolojik ve psikolojik değişiklikleri inceler.

Gelişim Psikolojisi ile İlgili Temel Kavramlar

Büyüme: Vücudun genel olarak tüm organlarının kilo, boy, hacim ve genişlik gibi ölçülerde sayısal artış göstermesini ifade eder. Bu süreç, vücudun farklı organlarında farklı hızlarda gerçekleşir.

Olgunlaşma: Vücut organlarının kendinden beklenen görevleri yerine getirebilecek düzeye gelmesidir. Olgunlaşma öğrenme yaşantılarından bağımsızdır.

Kritik Dönem: Gelişimde bazı becerilerin kazanılması gereken dönemler vardır. Bu beceriler eğer söz konusu dönemde kazanılmazsa sonradan kazanılması çok zordur. Bu döneme kritik dönem denir.

Hazırbulunuşluk: Bireyin herhangi bir organının olgunlaşmasının yanı sıra, bireyin o görev için gerekli ön bilgi, beceri, tutum ve ön öğrenmeye de sahip olmasıdır.

Öğrenme: Bireyin kısmen ya da tamamen yaşantılarından kaynaklanan, tepki ve davranışlardan meydana gelen kalıcı izli değişimlerdir.

Gelişim: Organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dilsel, duygusal, sosyal yönlerden belli koşulları olan en son aşamasına ulaşıncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden düzenli değişimdir.

GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1. Kalıtımın Etkisi

- Organizmaya, döllenme anında genler yoluyla aktarılan özelliklerin tamamı kalıttır.
- Yaşam; babadan gelen spermin, annenin yumurtasını döllemesiyle başlar.
- Döllenen yumurtaya **zigot** adı verilir.
- Zigot hızla çoğalarak organizmayı oluşturur. Döllenme sırasında annenin yumurtasındaki 23 kromozom, babanın spermindeki 23 kromozomla birleşir. İşte bu 46 kromozom insanın yaşamında belirleyici rol oynar.

Genotip: Canlının anne ve babasından aldığı bütün genetik özelliklerdir.

Örnek: Göz, ten, saç rengi gibi

Fenotip: Kişinin gözlenebilen niteliksel özellikleridir.

Örnek: Bireyin boyunun **en fazla** ne kadar uzayabileceği genetik özellikleriyle belirlenmiştir.

Ancak ne kadar uzadığı, yani üst sınıra ne kadar yaklaşacağını çevresel faktörler belirler. Uzun süre, yüzme ve basketbol gibi sporlar yapan bir çocuğun boyu üst gelişim sınırına daha yakın olacaktır.

Gen: Canlının her türlü özelliğinin oluşmasını sağlayan ve kromozomlarda bulunan yapıdır. Fenotipte özelliğini gösteren genlere **Dominant** (baskın) gen denir. Fenotipte özelliğini göstermeyen genlere **Resesif** (çekinik) gen denir.

Kromozom: Üzerinde genleri taşıyan yapıdır. Her insanda 23 çift (46) kromozom bulunur. Bu 23 çift kromozomun 1 çifti cinsiyetin belirlenmesinden sorumludur. Bunlara **Gonozom** denir. Diğer 22 çift kromozom ise kişiye ait diğer tüm kalıtımsal özellikleri belirler. Bu kromozomlara ise **Otozom** denir.

Hormonlar: Gelişimin biyolojik temellerinde hormonların da etkisi büyüktür. Hormonlar vücut büyüklüğünü iç dengeyi ve üremeyi sağlarlar.

Hipofiz Bezi: Kafatasında bulunur. Tüm salgı bezlerinin çalışmasını düzenler. İç organların çalışmasını etkiler ve fazla salgılanması devliğe az salgılanması cüceliğe neden olur.

Tiroit Salgı Bezi: Boğazın ön kısmında bulunur ve tiroksin salgılar. Tiroksin, kemiklerin, kasların büyümesine, sinir sisteminin ve kan dolaşımının çalışmasına etkide bulunur.

Paratiroid Salgı Bezi: Tiroide bitişik dört salgı bezinden oluşur ve vücudun kalsiyum ve fosfor dengesini sağlar.

Pankreas Bezi: İnsülin salgılar ve kandaki şeker miktarını ayarlar.

Böbrek Üstü Bezleri: Cinsiyete ve duygu yoğunluğuna etkide bulunur.

Eşeyssel (Cinsiyet) Bezler: Kadın ve erkekte cinsel gelişime ve cinsel yaşamı sürdürmeye etkide bulunur.

Mutasyon

- Genler üzerindeki **kalıcı değişikliklerdir.**
- **Mutasyonlar her zaman olumsuz olmaz.**
- **Renkli göz ve ten renkleri mutasyondur.**
- Genotiple ilgilidir.
- Kalıtımsaldır.
- Nesilden nesile geçer.

Modifikasyon

- Genler üzerindeki geçici değişikliklerdir.
- Fenotiple ilgilidir.
- Çevreseldir.

2. Çevrenin Etkisi

- Bireyin yaşadığı ortamda onu etkileyen uyarıcıların bütününe çevre denir.
- Çevrenin birey üzerindeki etkileri doğum öncesinden, yani zigot aşamasından başlayarak doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç aşamada incelenir.

Doğum Öncesi Çevre: Annenin doğum öncesinde alkol veya ilaç kullanması, radyasyona maruz kalması, kan uyuşmazlığı, annenin duygusal durumu ve akraba evliliği doğum öncesinde çocuğun gelişimini etkileyen çevresel değişkenlerdir.

Doğum Sırasındaki Çevre: Doğum Sırasında görülebilen kordon dolanması, çocuğun oksijensiz kalması gelişim sürecinin olumsuz etkilenmesine yol açar.

Doğum sonrası Çevre: Aşlenin çocuğa yaklaşımı, sosyo - ekonomik durumu , çocuğun geçirdiği hastalıklar, arkadaş grupları, kitle iletişim araçları çocuğun gelişimini etkileyen çevresel değişkenlerdir.

3. Zamanın Etkisi

Kritik Dönem(Duyarlı Zaman Aralıkları):

- Bir davranışı kazanabilmek için organizmanın çevrenin etkilerine **en fazla** açık olduğu zaman dilimi, yani duyarlı zaman aralığı kritik dönem kavramıyla açıklanır.
- Kritik dönemlerde kazanılması gereken bazı davranışlar vardır ve bunlar bu dönemde kazanılmazsa sonradan telafisi çok zordur.
- Kritik dönemler doğum öncesinden başlar ve yaşla beraber ortaya çıkar.
- Kritik dönemde kazanılmayan bir davranış asla kazanılamaz demek doğru değildir.
- Fakat bu davranışların dönem dışında kazanımı zor olacaktır.
- Doğum öncesi ilk **üç ay** en kritik dönemdir.

Örnek

Konuşma için kritik dönem 1 – 2 yaştır. Bu dönemde çevresiyle yeteri kadar iletişime geçemeyen bir çocuk konuşmayı öğrenemez veya sonrasında öğrense bile yaşıtları kadar iyi konuşamaz.

Tarihsel Zaman:

- Bireyin içinde yaşadığı dönemde meydana gelen önemli olaylar bireyin gelişimi üzerinde etkilidir.
- Tarihsel zaman bilimsel, kültürel ve sosyal değişikliklerin insan gelişimi üzerinde olumlu veya olumsuz etkide bulunmasıdır.
- Tarihsel zaman kavramı deyince, sınırlı bir zaman diliminde, belirli sosyal ve fiziksel bir çevrenin etkileri anlaşılmalıdır.

Örnek

- Geçmiş yıllarda çocuklar saklambaç, dokuztaş, çelik çomak gibi oyunlar oynarken bugünün çocuklarının teknolojik gelişmelere bağlı olarak bilgisayardaki oyunlarla ilgilendikleri görülmektedir.
- 1950'lerde ortaya çıkan "hippi" hareketinin tüm ABD gençliğini etkisi altına alması.

Bölük:

- Bölük; aynı yılda doğmuş insan anlamına gelir.
- Bölük etkisi; yaşanan bir olayın bir bölümü farklı, diğer bölümü farklı etkilemesidir.
- "Kuşaklar arası fark" olarak tanımlanır.

Örnek

Dünya Ekonomik Bunalımı'nın yaşandığı dönemde, 30-**60 yaş** bölümü bu süreçten olumsuz etkilenirken; 0-**6 yaş** bölümünün ailesinin yanında olmaları nedeniyle bu süreci olumlu atlatmaları bölük etkisine örnek olarak gösterilebilir.

- Büyük teknolojik gelişmeler (bilgisayar, internet), büyük toplumsal olaylar (savaş), büyük doğa olayları (Deprem, tsunami) bölük etkisi yaratır.
- » Not: Bölük etkisini tarihsel zamandan ayıran en önemli fark; bir olay tek bir kuşağı etkiliyorsa ya da etkisi sınırlı kalıyorsa bölük, bir olayın etkisi uzun süreli olup pek çok kuşağı etkiliyorsa tarihsel zamandır.

GELİŞİMİN TEMEL İLKELERİ

Gelişim Kalıtım ve Çevre Etkileşiminin Ürünüdür

- Gelişim üzerinden hem kalıtımın hem de çevrenin etkisi vardır.
- Gelişim sürecinde yalnızca "kalıtımın" veya yalnızca "çevrenin" etkisinden bahsedilemez.
- Kalıtım etkisiyle ortaya çıkabilecek bir davranış çevre etkisiyle geliştirilebilir ya da körelebilir.

Örnek: Doğuştan getirilen zekâ kapasitesinin **en üst** seviyeye kadar gelişmesi, bu kapasitenin etkinleşebileceği uygun çevresel şartlara bağlıdır.

Gelişim Süreklidir

- Gelişim dinamik bir yapıda ve döllemeden ölüme kadardır.
- Her dönem kendinden önceki ve sonraki dönemi etkiler.

Örnek: Kişilik gelişimi doğumla başlar ve yaşam sonlanıncaya kadar devam eder.

- Eğer bir soruda gelişim dönemleri arasında bir etkileşimden bahsediliyorsa, gelişim süreklidir ilkesi anlaşılmalıdır.
- Eğer bir soruda gelişim alanları arasında bir etkileşimden bahsediliyorsa gelişim bir bütündür anlaşılmalıdır.

Gelişim Bir Bütündür

- Tüm gelişim alanları birbirleriyle etkileşim içerisindedir.
- Bir gelişim alanında yaşanan her değişme diğer gelişim alanlarını da etkilemektedir.

Örnek: Fiziksel gelişimde herhangi bir sorun yaşayan bir çocuğun psikososyal gelişimi de bundan etkilenir.

Gelişim Basitten Karmaşığa Doğrudur

- Gelişim süreklilik gösteren bir olgudur. Bu süreklilik içinde değişimler belli bir sıra içinde oluşur.

Örnek: Çocuklar nesnelere önce tek bir özelliklerine göre sıralarlar. Daha sonra birçok özelliği göz önünde bulundurmaya başlarlar.

Gelişim Yordanabilir bir Sıra İzler

- İnsan gelişiminin önceden tahmin edilebilen bir sırası vardır.
- Hangi değişikliğin ne zaman olacağı yaklaşık olarak bilinebilir.

Örnek: Çocuğun ne zaman yürüyebileceği, ne zaman konuşabileceği yaklaşık olarak bilinebilir. Akranlarına göre konuşmayı geç öğrenen çocukların, okumayı da geç öğreneceği öngörülebilir.

Gelişimde Bireysel Farklılıklar Vardır

- Her bireyin genetik özellikleri ve yaşadığı çevre farklı olduğundan gelişim süreci de farklıdır.
- Yalnız bu farklılık gelişim aşamalarında değil, gelişim hızındadır.

Örnek: Aynı gün doğan bebekler birkaç yıl sonra aynı günlerde yürümeye başlamayabilirler.

Gelişimde Kritik Dönemler Vardır

- Kritik dönemler çevresel uyarıcıların organizma üzerinde en etkili oldukları dönemlerdir.
- Bu yüzden bu dönemde kazanılamayan davranışların daha sonra kazanılması zordur.

Gelişim Nöbetleşe Devam Eder

- Gelişim sürecinde bir gelişim alanında gelişim hızlanırken, başka bir gelişim alanındaki gelişim yavaşlayabilir.

Örnek: Yürümenin ön plana çıktığı dönemde dil gelişimi yavaşlayabilir.

Gelişimde Belli Bir Yönelim Vardır

- Bu ilke fiziksel gelişimle ilgilidir ve üç şekilde gerçekleşir.

Gelişim Baştan Ayağa Doğrudur:

- Bireyin ilk olarak baş bölgesi daha sonra diğer kısımları gelişmeye başlar.

Örnek: Yeni doğmuş bir bebeğin başı diğer kısımlarına göre daha büyüktür.

Gelişim İçten Dışa Doğrudur:

- Önce vücudun iç organları daha sonra dış bölgeler gelişmeye başlar.

Örnek: Anne karnında bebeğin ilk olarak kalbi sonra elleri gelişmeye başlar.

Gelişim Genelden Özele Doğrudur:

- Çocukların ilk olarak kaba motor becerileri daha sonra da ince motor becerileri gelişir.

Örnek: Çocuk kendisine atılan bir topu tüm vücuduyla yakalamaya çalışır. Daha sonra topu yakalamak için parmaklarını kullanır.

Gelişim Görevleri

- Havighurst'a göre gelişim görevleri hayatın belirli dönemlerinde ortaya çıkan ve başarıyla elde edildiğinde bireyin mutlu olmasına, aksi durumda da mutsuz olmasına yol açan görevlerdir.
- Havighurst tarafından ele alınan gelişimin görevleri, her döneme has gerçekleştirilmesi beklenen bir takım görevleri ifade etmektedir.
- Gelişim süreci bazı davranışların ortaya çıktığı durumlara göre dönemlere ayrılmıştır.

Fiziksel Gelişim

Gelişim, çok yönlü ve karmaşık bir süreç olup, döllenme ile başlayıp yaşamın sonuna kadar devam eder. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için gelişimin tüm yönlerinin ayrıntılı bir şekilde tanınması büyük önem taşır. Gelişimi daha iyi anlamlandırmak ve incelemek için psikologlar, gelişimi belirli alanlara ve dönemlere ayırmışlardır. Bu nedenle bireyleri incelerken ve onların davranışlarını değerlendirirken, gelişim dönemlerini ve bu dönemlere özgü özellikleri bilmek gereklidir. Gelişim dönemleri genellikle belirli bir sıra izleyerek incelenir.

Bebeklik Dönemi (0 - 2 Yaş):

- Sosyal çevreyle iletişime geçme
- Dili kullanmaya başlama

- Tuvalet eğitimine başlama (**24. aydan** itibaren başlar.)
- Bebek bu dönemde kendisiyle diğer nesnelere arasında ayırım yapar. Bu da benliğin başlangıcı anlamına gelir.
- Uykunun düzenli hâle gelmesi
- Bağlanma

İlk Çocukluk Dönemi (2 - 6 Yaş):

- Yürümeyi ve konuşmayı öğrenme
- Öz bakım becerilerine sahip olma (Tek başına giyinme, yemek yeme.)
- Tuvalet eğitiminin tamamlanması
- Aileden bağımsız olmaya başlama
- Kendi cinsiyetinin farkına varma ve iki cinsiyet arasındaki farklılıkları anlama
- Doğru ile yanlış ayırmaya başlama

Son Çocukluk Dönemi (6 - 12 Yaş):

- Başarılı olma isteği ve kendine karşı olumlu tutum geliştirme
- Akranlarıyla geçinmeye çalışma
- Temel okul becerilerini kazanma
- Cinsiyet rollerini öğrenme ve onlara uygun davranma
- Sorumluluk alabilme
- Kişisel bağımsızlığa ulaşma (Tek başına banyo yapma, okula gidip gelme.)

Ergenlik Dönemi (12 - 18 Yaş):

- Üreme olgunluğuna erişme
- İleriki hayatında yapmak istediği mesleğe yönelme ve hazırlanma
- Evlilik ve aile hayatına hazırlanma
- Akranlarıyla olan ilişkilerin gelişmesi
- Kendi kimliğini oluşturma çabası
- Bedenini olumlu şekilde kullanma ve kabul etme

- Duygusal olarak bağımsızlık kazanma
- Ahlak sistemi, ideolojiler, kendine has değerler sistemi edinme

Genç Yetişkinlik Dönemi (18 - 40 Yaş):

- Eş seçme ve biriyle yaşamayı öğrenme
- Bir meslek edinme, çalışmaya başlama, kariyer sahibi olmaya başlama
- Çocuk yetiştirme
- Vatandaşlık sorumluluklarının bilincinde olma
- Sosyal gruplara dahil olma

Orta Yetişkinlik Dönemi (40 - 65 Yaş):

- Kendini eşiyle ilişkilendirme
- Hobi edinme
- Ekonomik anlamda belirli bir yaşam standardına ulaşma sağlama
- Bu yaşlarda meydana gelen fizyolojik değişiklikleri kabul etme

Yaşlılık Dönemi (65 Yaş ve Üzeri):

- Fiziksel güçteki azalmaya ve sağlıkta meydana gelen olumsuzluklara uyum sağlama
- Emekliliğin getirdiği azalan gelire uyum
- Eşin ölümüne alışma
- Akranlarla yakın ilişkiler geliştirme

FİZİKSEL VE PSİKOMOTOR GELİŞİM

- Çocuğun boyunun ve kilosunun artmasıyla beraber, bedeni oluşturan sistemlerin büyüüp olgunlaşmasına fiziksel gelişim denir.
- Kalıttan **en çok** etkilenen alan fiziksel gelişim alanıdır. Kişinin fiziksel değişimi yaşam boyu devam eder.
- Fiziksel gelişim beden gelişimi ile psikomotor gelişimi kapsar.
- Psikomotor gelişim, fiziksel gelişimle diğer gelişim alanları arasındaki ilişkiyi sağlar.
- Çocuğun ileride annesinden bağımsız olabilmesi için önemlidir.
- Canlının gelişim sürecinde ortaya çıkan hareketlerin kontrol altına alınmasıdır.
- Motor gelişim, ince motor ve kaba motor gelişimi olarak ikiye ayrılır.

Kaba Motor Gelişimi: Büyük kas hareketlerinin ortaya çıkmasıdır. Emekleme, yürüme, yuvarlanma, zıplama, koşma bunlara örnektir.

İnce Motor Gelişimi: Küçük kas hareketlerinin ortaya çıkmasıdır. Tutma, çizme, yapıştırma, kesme, yazma gibi beceriler buna örnektir.

Dikkat: Bir şey üzerine anlık ve duygusal olarak yoğunlaşmadır.

Kuvvet: Bireyin bir işi yapabilme gücüdür. Bireyin ne kadar kuvvetli olacağı kalımsal olarak belirlenir.

Denge: Bir pozisyonu veya hareketi yapmaya devam etme durumudur. Çocuğun motor becerileri için denge gelişmesi önemlidir.

Tepki Hızı (Reaksiyon Hızı): Dışarıdan yapılan bir etkiye karşı vücudun gösterdiği tepkidir. Vücudun gösterdiği tepkinin zamanlaması önemlidir çünkü bazı uyarıcılara çabuk tepki verilmesi gerekir.

Eş Güdüm (Koordinasyon): Farklı işlerden sorumlu organların birbiriyle uyum içinde çalışmasıdır.

Hareket: Vücudun herhangi bir yerindeki veya pozisyonunda meydana gelen değişimdir.

Form(Hareket Şekli): Birden fazla hareketin arka arka yapılmasıyla ortaya çıkan modeldir.

Performans: Öğrenilen bir hareketin ölçülebilen özelliğidir. Genellikle süre veya mesafe olarak ölçülür.

Fiziksel Gelişim Dönemleri

Doğum Öncesi Dönem

Dölüt Evresi

- Yumurtanın sperm tarafından döllenmesiyle oluşan hücreye zigot denir.
- Zigot bu dönemde oluşur.
- İlk **24 saatte** mitoz bölünmeyle çok hücreli canlı haline gelir.
- Her bir ebeveynden gelen 23 kromozom, kişinin özelliklerini belirler.
- Birbiri ile rekabet eden iki özellikten yalnızca biri ortaya çıkabilir.
- Bunlardan birine baskın gen diğerine de çekinik gen denir.
- Dölüt aşaması hücrenin farklılaştığı evredir.
- Doğum öncesi dönemin **0-2 haftalık** zaman aralığını ifade eder.

Embriyo Evresi

- 2 ile **8. hafta** arasındaki dönemdir.
- Zigotun birçok **kez** mitoz bölünme geçirmesiyle oluşur.
- Bu dönemde hücreler vücudun değişik kısımlarını oluşturacak şekilde 3 tabaka oluşturur.
- Organların farklılaştığı evredir.
- Bu dönem çocuğun iç ve dış yapılarının oluşmaya başladığı dönemdir.
- Çocuğun gelişimi açısından kritik evredir.

Fetüs Evresi

- Doğum öncesi dönemin en uzun evresidir.
- **8. haftadan** sonra embriyo fetüs adını alır.
- Bu dönemde cinsel organların gelişimi tamamlanır.
- Bacak ve kol hareketleri yapılmaya başlanır.
- Refleksler gelişmeye başlar.
- Kalp atışları duyulur ve etkin olarak hareket eder.
- Bu evrede hızlı büyüme gerçekleşir.

Bebeklik Dönemi (0 - 2 Yaş)

- Doğum öncesi dönemden sonra bedensel gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde bebeğin kilosu ve boyu hızla artar. Bebeğin yalnız görme duyusunda sorun vardır. Bebek ilk **iki hafta** net göremez.
- Yeni doğan bebekler sadece iki tür hareket yapabilir: Refleksler ve istemsiz vücut hareketleri.

İlk Çocukluk Dönemi(2 - 6)

- Büyüme hızı bebeklik dönemine göre yavaşlar.
- Sinir sistemi büyük oranda gelişmiştir.
- Çocuğun başı ile vücudu arasındaki orantısızlık kaybolur.
- Bu dönemde çocuklar çok hareketlidirler. Bir yerde uzun süre oturmakta zorlanırlar.
- Kaba motor hareketler, ince motor hareketlerden daha ön plandadır.
- Görme duyuları yeterince olgunlaşmamıştır.

Son Çocukluk Dönemi (6 - 12)

- Bedensel gelişim önceki dönemlere göre yavaştır.
- Çocuklar bu dönemde ince hareketleri yapabilirler, küçük nesnelere kullanabilirler.
- El-göz koordinasyonu sağlanır.
- Okuma-yazma becerisi gelişir.
- **9 yaşında** erkekler kızlardan daha iri ve uzunken, 10-11 yaşlarında kızlar daha iri olur.
- Bu dönemde görme duyuları yetişkin düzeyine ulaşır.

Ergenlik Dönemi (12 - 18 Yaş)

- Büyüme hızının doğum öncesi ve bebeklikten sonra en yüksek olduğu dönemdir.
- Ergenliğe ilk girilen döneme erinlik denir ve erinlikte gelişimsel hız oldukça yüksektir.
- Bedende yağlanma ve kaslanma artar.
- Ergenler hızlı bedensel gelişimin etkisiyle bedenlerine hakim olma sorunları yaşarlar. Yaşanan koordinasyon eksikliği ise sakarlığa neden olur.
- Bu dönemde, bedenin farklı kısımlarının dahi büyüme hızının farklı olması, burun, eller ve ayaklarda orantısız bir görüntü yaratır.

- Bu dönemde cinsiyet hormonları aktif hâle gelir ve erkeklerde **testosteron**, kızlarda **östrojen daha fazla** üretilmeye başlanır.
- Cinsiyet hormonları ilk olarak doğum öncesi dönemde 3. ve **4. aylarda** salgılanır. Sonra ergenlikte salgılanır.
- Kızlar, erkeklerden yaklaşık olarak 1,5 - **2 yıl** önce ergenliğe girerler ve ergenliğe girme yaşları yaklaşık olarak kızlarda 11, erkeklerde **13 yaş** civarındadır.
- Birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri gelişir.

Birincil Cinsiyet Özellikleri

- Doğrudan üremede rolü olan organ ve işlevlerdir.

Örnek: Erkeklerde penisin ve testislerin büyümesi, sperm üretmesi; kızlarda **adet** kanaması ve yumurta üretme vb.

İkincil Cinsiyet Özellikleri

- Üremede doğrudan rolü olmayan fakat kadın veya erkek cinsiyetlerine ait özellikleridir.

Örnek: Kızlarda memelerin büyümesi, kalçaların genişlemesi; erkeklerde sesin kalınlaşması, sakal ve bıyık çıkması, omuzların genişlemesi ile her iki cinsiyette ter bezlerinin koku üretmeye başlaması ve cinsel organlarda kıllanma özellikleridir.

» Not: Ergenlikte önce ikincil cinsiyet özellikleri gelişir. Daha sonra birincil cinsiyet özellikleri gelişir.

Erken ve Geç Olgunlaşma

- Erken olgunlaşıp, ergenlik dönemine erken girmek erkek için avantajdır. Çünkü erken olgunlaşan erkekler akranları tarafından ilgi görürler ve dışa dönük olurlar.
- Erkekler, ergenlik dönemine geç girdiklerinde ise akranlar tarafından ilgi görmezler bu da sosyal gelişimlerini olumsuz etkiler.
- Erken olgunlaşmanın kızlarda ise tam tersi bir etkisi vardır.
- Erken olgunlaşan kızlar sosyal ilişkilerinde kendisini yetersiz hisseder. Kızlarda, erinlik sürecinde aile ve toplumun yoğun beklentilerinin yarattığı baskı ve akranları tarafından dışlanma yaşıtlarına göre daha çekingen bir yapıya sahip olmalarına neden olur.

Genç Yetişkinlik Dönemi (18 - 30 Yaş)

- Bu dönemde bireyler sağlık, dinçlik ve fiziksel aktivite açısından en ileri seviyeye ulaşmışlardır.
- Bu dönem sonlarında fiziki gerileme başlar.

Orta Yetişkinlik(30 - 60 Yaş)

- Bireyde saçların ağarması, kilo alımı, karın ve kalça bölgelerinde büyüme gibi dışsal değişimler meydana gelir.
- Aynı zamanda kalp-damar, solunum, sinir sistemlerinin işleyişinde ve duyu işlevlerinde düşüşler yaşanır.
- Kadınlar doğurganlık yitimi anlamına gelen menopoz dönemine girerler. Menopoz döneminde kadınlarda östrojen az salgılanmaya başladığı için bu durum kemik erimesine yol açar.
- Erkeklerde androjen grubu hormonlarda azalma yaşanır ancak durma söz konusu olmadığından, bu durum kadınlardaki menopoz döneminin karşılığı değildir.

Yaşlılık Dönemi(60 Yaş ve Üzeri)

- Bireyde deride kırışma, esnekliğin azalması, eğik durma gibi değişiklikler meydana gelir. Duyu organı hassasiyetindeki duyma zorluğu, yakını görememe gibi kayıplar bu dönemde yaşanır. Bellek zayıflar.

ÖĞRENME SÜRECİ

- Öğrenme psikolojisi öğrenmeyi oluşturan, ortaya çıkaran ve etkileyen unsurları inceler.
- Öğrenme psikolojisi, öğrenme sürecini ve öğrenmenin nasıl oluştuğunu inceler.
- Öğrenme psikolojisi, bireyler arasındaki öğrenme farklılıklarını ve bu farklılıkların nedenlerini inceler.
- Öğrenme psikolojisi, öğrenmeyi etkileyen faktörleri ve öğretim sürecinin daha verimli bir şekilde nasıl örgütleneceğini inceler.

ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

ÖĞRENME

- Öğrenme, davranışlarda yaşantı yoluyla meydana gelen, nispeten kalıcı değişikliklerdir.
- Öğrenmenin üç temel özelliği vardır. Bunlar; davranışta değişiklik, yaşantı yoluyla meydana gelme ve nispeten kalıcı olmadır.
- Öğrenme üzerine yapılmış birçok tanım söz konusudur.
- » Bilişsel kuramcılar öğrenmeyi zihinsel yapılarda meydana gelen değişiklikler olarak tanımlarlar.
- » Davranışçılar ise öğrenmeyi davranışlarda meydana gelen değişiklikler olarak tanımlarlar.

- Öğrenme, organizmaların değişen çevresel koşullara adapte olmalarını sağlayan birçok yetisinden biridir. Aynı zamanda salt insana ait bir özellik değildir.
- Öğrenme yaşantı sonucu, bireyin çevresiyle etkileşim kurması yoluyla gerçekleşir.

Örnek: Sınıfta gerçekleştirilen çizgi çalışmaları, fişleri okuma, fişleri yazma gibi faaliyetler sırasında çevresiyle girdiği etkileşimler sonucunda çocukta görülen davranış değişikliği öğrenmedir.

- Öğrenme doğrudan gözlemlenemez, gözlemlenebilen bireyin performansıdır.

DAVRANIŞ

- Bir organizmanın gerçekleştirdiği bilinçli-bilinçsiz her türlü etkinliktir.

Örnek: Yürümek, koşmak, gülmek, yemek yemek, göz kırpmak, sevmek, korkmak, kalp atışı, bağırsak hareketleri, düşünmek, problem çözmek, nefes almak vb...

- Doğrudan gözlenebilir davranışlar "açık davranış" olarak adlandırılır.

Örnek: Konuşma, yürüme, gülme, oturma, futbol oynama, dans etme vb.

- Doğrudan gözlenemeyen davranışlar "kapalı davranışlar" olarak adlandırılır.

Örnek: Her türlü bilişsel etkinlik, iç organlarının hareketleri, kalp, mide, böbrek gibi organların geliştirdiği davranışlar.

- Davranışlar, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç ana grupta toplanabilir.
- Bunlar bilinçli (istemli) olabileceği gibi bilinçsiz de (istemsiz) olabilir.
- Davranışlar; öğrenilmiş davranışlar ve öğrenilmemiş davranışlar olarak ikiye ayrılır:

Öğrenilmemiş Davranışlar

Doğuştan Gelen Davranışlar:

İçgüdü:

- Doğuştan getirilen ya da potansiyel olarak var olup olgunlaşma sonucunda ortaya çıkan karmaşık davranışlardır.
- Yalnızca belli bir türde ve o türün tüm üyelerinde aynı şekilde görülen davranışlardır. (Türe özgüdür.)
- Uyarıcısı belli olmayan, engellenemez ve ertelenemez davranışlardır.

Örnek: Kuşların yuva yapması, örümceklerin ağ yapması, arıların bal yapması, leyleklerin ilkbahar ve sonbaharda göç etmeleri vb.

- İnsanlarda içgüdü yoktur. İçgüdüsel davranış vardır.
- Bilinenin aksine annelik bir içgüdü değil prolaktin hormonunun tetiklediği içgüdüsel davranıştır.

- Yine beslenme, korunma, yemek yeme, cinsel istek duyma, içgüdüye benzeyen ancak türe özgü olmayışı nedeniyle içgüdü kabul edilmeyen içgüdüsel davranışlara örnek gösterilebilir.

Refleks:

- Organizmanın iradesi dışında gerçekleşen otomatik tepkilerdir.
- Türe özgü değildir.
- Birçok türde aynı şekilde görülürler.
- Ani ve basittirler ve birkaç kasın harekete geçmesiyle meydana gelirler.
- Ertelenebilir fakat engellenemezler. Uyarıcısı bellidir.

Örnek: Göz bebeğinin fazla ışıktaki küçülmesi, hapşırma, nefes almak, bir çekiç ile dize vurulduğunda ayağın yukarıya kalkması vb. davranışlar refleksif davranışlardır.

Refleks	İçgüdü
• Türe özgü değildir.	• Türe özgüdür.
• Uyarıcı bellidir.	• Belli bir uyarıcı yoktur.
• Ertelenebilir, <u>engellenemez</u> .	• Ertelenemez, <u>engellenemez</u> .
• Basittir.	• Karmaşıktır.

Homeostatik Davranışlar:

- Organizmanın iradesi dışında gerçekleşen otomatik tepkilerdir.
- Türe özgü değildir.
- Birçok türde aynı şekilde görülürler.
- Ani ve basittirler ve birkaç kasın harekete geçmesiyle meydana gelirler.
- Ertelenebilir fakat engellenemezler. Uyarıcısı bellidir.

Örnek: Göz bebeğinin fazla ışıpta küçülmesi, hapşırma, nefes almak, bir çekiç ile dize vurulduğunda ayağın yukarıya kalkması vb. davranışlar refleksif davranışlardır.

Geçici Davranışlar

Çevresel bir uyarıcının etkisiyle ortaya çıkan, kalıcı olmayan davranışlardır ve öğrenme olarak kabul edilmez.

- Alkol, uyuşturucu madde alımı, hastalık, yorgunluk, narkoz, ilaç vb.

Büyüme ve Olgunlaşmaya Dayalı Davranışlar

- Organizmanın büyümesi ve olgunlaşmasıyla vücut uzuvları kendilerinden beklenen görevleri yerine getirebilecek düzeye erişirler.
- Böylece organizma yürümek, koşmak gibi yeni davranışlar sergiler.
- Bu türden davranışlar öğrenme sonucu meydana gelen davranışlar değildir.

Örnek: Her insan zamanı geldiğinde, eğer özel bir sağlık sorunu yoksa yürüme davranışı sergiler.

Alışma ve Duyarsızlaşma Sonucu Ortaya Çıkan Davranışlar

- Bir uyarıcının tekrar tekrar sunulması sonucunda bu uyarıcıya verilen tepkinin zayıflaması eğilimine alışma denir ve iki şekilde meydana gelir.

» Birinci şekilde; organizmanın olumlu uyarıcılara artık tepki vermemesidir.

Örnek: Öğretmenin devamlı olarak ödevlerini düzenli yapan öğrencisine aferin demesine öğrencinin bir süre sonra tepki vermemesi

» İkinci şekilde; organizmanın fizyolojik uyarıcılara artık tepki vermemesidir.

Örnek: Saatin tik tak sesine veya gözün karanlık ortama bir süre sonra uyum sağlaması.

- Duyarsızlaşma, organizmanın olumsuz uyarıcılara artık tepki vermemesidir ve **daha çok** duyuşsal durumlarla ilgilidir.

Örnek: Köpek korkusu ve sınav endişesine bir süre sonra tepki vermeme.

Öğrenilmiş Davranışlar

- Doğuştan getirilmeyen, büyüme ve olgunlaşmaya bağlı olmayan ve geçici çevresel uyarıcıların etkisiyle açığa çıkmayan öğrenme sonucunda oluşan davranışlardır. Bu davranışların öğrenilmesi genelde iki yolla mümkündür

Planlı (Eğitim ürünü) Davranışlar:

- Eğitim kurumlarında ya da okullarda planlı çalışmalar yoluyla kazandırılan davranışlardır.
- İstenmeyen sonuçlar yaşansa da çoğunlukla istendik davranışlar kazandırılır.

Örnek: **Bir kişinin** okuma-yazma öğrenmesi eğitimin ürünü olan istendik davranıştır.

Bir kimyagerin uyuşturucu yapıp pazarlaması eğitim sonucu oluşmuş istenmeyen bir davranıştır.

Plansız(Eğitim Ürünü Olmayan) Davranışlar

- Organizmanın yaşamının akışı içerisinde rastgele edindiği, kendiliğinden kazanılan davranışlardır.
- Bahçede, evde, kafede, sosyal etkileşim ortamlarında çevreyle etkileşim kurması sonucu kazanılır.
- Kasıtlı kültürlenme yoluyla genellikle istenilen davranışlar kazandırılırken, rastgele kültürlenme yoluyla istenmedik davranışlar da kazandırılabilir.

Örnek: Sokakta arkadaşlarıyla oyun oynayan çocuğun hem oyun oynayıp hem de küfretmeyi öğrenmesi rastgele öğrenilmiş istenmeyen bir davranıştır.

Performans

- Performans öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesidir.
- Öğrenilen davranışlar her zaman istendik olmayabilir. İstenmeyen davranışlar da öğrenilebilir.

Örnek: Sigara içmek, istenmeyen öğrenilmiş bir davranıştır.

- Bazı öğrenilen davranışlar hemen ortaya çıkmaz ancak uygun koşullar altında ortaya çıkabilirler. Öğrenilmiş davranışlar zamanla başka öğrenmelere transfer edilebilir.

Örnek: Gelişim psikolojisi öğrenen **bir kişi** öğrenme psikolojisini daha kolay öğrenecektir.

- Öğrenme sürecinde biyolojik yeterlilik, yaş, sağlık, zeka düzeyi, motivasyon ve tutumlar önemlidir.
- Yanlış öğrenme doğru öğrenmeleri unutturabilir.

Yaşantı

- Yaşantı, öğrenme açısından önemlidir. Yaşantılara bağlı olarak yeni davranışlar öğrenilir.
- Çevreyle girdiği etkileşimler sonucu bireyde kalan izlerdir.
- Bireyin çevreyle girdiği etkileşim ne kadar fazla ise öğrenme de o kadar fazla olur.
- Son yıllarda yapılan birçok araştırma zengin uyaranlarla iç içe geçirilen çocukluk yaşantılarının öğrenmeyi kolaylaştırdığını göstermiştir.
- Bireyin doğrudan katıldığı, gözlemlediği, algıladığı anlamlandırıldığı her türlü içerikten elde ettiği bilgi, beceri ve pratiktir.

Örnek: Merve'nin karşısına çıkan köpeği sevmezi, Mert'in öğretmeninden toplama işlemini öğrenmesi vb.

DAVRANIŞLARIN OLUŞUMU (ÖGELERİ)

- Bir davranışın oluşumunda "uyaran - tepki - karşılık" süreci rol oynar.

Uyarıcı(Uyaran)

- Organizmayı davranışı yapmaya iten, harekete geçiren her türlü etkidir.
- Uyaran bazen ortama bir şeyin eklenmesi, bazen de çıkartılması şeklinde karşımıza çıkabilir.
- Uyarıcı içsel ve dışsal uyarıcılar olarak ikiye ayrılır:

İçsel Uyarıcılar: Susama, ağrı, acıkma, tutum, hazır bulunuşluk...

Dışsal Uyarıcılar: Nesnelere, vitrinler, telefon sesi, sosyal çevre, ödül...

Tepki

- Organizmanın uyarıcıya karşı gösterdiği davranıştır.

Örnek: Anneniz yemek yapmanı isterse bu bir uyarıdır. Bunun karşılığında yemek yapmanız tepkidir.

Karşılık

- Organizmanın uyarana verdiği tepkiye verilen cevaptır.
- Karşılık; pekiştirme, ceza ve karşılık vermemek şeklinde gerçekleşebilir.

Pekiştirme: Bir davranışın yapılma sıklığını ve tekrarlanma olasılığını arttırmak için yapılır.

Ceza: İstenmeyen davranışın tekrarlanma olasılığını azaltmak için yapılan işleme denir.

- Ceza sonunda davranış geçici olarak ortadan kalkar ya da zayıflar.

Görmezden gelme (Karşılık vermeme): Davranışa olumlu ya da olumsuz hiçbir karşılık verilmemesine denir.

- Görmezden gelme, davranışı söndürür ya da ortadan kaldırır.

Örnek: Öğretmenin soru sorması (uyaran), öğrencilerin soruya cevap vermesi (tepki), "Aferin" (karşılık)

- Her karşılık organizma için yeni bir uyarandır.
- Dolayısıyla her tepki ve her karşılık yeni bir tepki yaratacaktır. Buna davranış döngüsü denir.

Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler

Öğrenen ile İlgili Faktörler

- Türe özgü hazıroluş
- Olgunlaşma
- Genel uyarılmışlık hâli
- Güdülenme
- Aktarma (Transfer)
- Dikkat
- Yaş
- Zekâ

Öğrenme Yöntemi ile İlgili Faktörler

- Konunun yapısı
- Öğrenmeye ayrılan zaman
- Geri bildirim
- Öğrenci aktivitesi

Öğrenme Malzemesi ile İlgili Faktörler

- Algısal ayırt edebilirlik
- Anlamsal çağrışım
- Kavramsal gruplandırma

ÖĞRENEN İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

Türe Özgü Hazır Oluş

- Her organizma türünün yalnızca o türe özgü, doğuştan getirdiği donanımları mevcuttur.
- Organizmadan bu donanımlar doğrultusunda belli davranışları yapması beklenir.
- Organizmanın biyolojik yeterlilikleri doğrultusunda kendisinden beklenen davranışları sergilemesine, türe özgü hazır oluş denir.
- Türe özgü hazır oluş, organizmanın neyi öğrenip neyi öğrenemeyeceğini belirler.

Örnek: Yılanlar yürüyemezler, ayılar uçamazlar, insanlar bal yapamazlar vb.

- Türe özgü hazır oluş biyolojik yatkınlık kavramıyla da açıklanır.

Örnek: Yumurtadan yeni çıkan kaz, ördek veya civcivleri çevresinde gördüğü hareket eden ilk cisim veya canlıyı izler ve ona karşı bağlanma gerçekleştirir.

- Her canlıda öğrenmenin koşulları doğuştan belirlenmiştir.
- Bazı canlı türlerinde tepki-uyaran bağı kalıtsal donanım nedeniyle daha çabuk kurulurken bazılarında bu durum daha zor olur.
- Bu nedenle her canlının neleri öğrenip öğrenemeyeceği, türünün biyolojik yetkinliğine bağlıdır.

Olgunlaşma

- Organizmanın çevreden bağımsız doğuştan getirdiği zamana bağlı olarak kendiliğinden meydana gelen biyolojik değişikliklerdir. (Biyolojik saat)
- Organizma olgunlaşma sonucu biyolojik donanımına uygun olarak kendinden beklenen davranışları yerine getirir.

Örnek: Çocuklar üç yaşına gelinceye kadar tuvalet eğitimi alamazlar. Küçük parmak kasları gelişmeyen iki yaşındaki bir çocuk kalemi yazı yazacak şekilde tutamaz. Ayrıca zihni henüz yazmayı anlayabilecek kadar olgunlaşmamıştır. Bu nedenle yazmayı öğrenemez.

- Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için olgunlaşma ön koşuldur.
- Olgunlaşma genel anlamda bilişsel ve devinsel gelişim açısından yaş ve zekâ bağlamında öğrenmeye uygun olgunluluğa erişime işaret eder.

Güdülenme (Motivasyon)

- Organizmada hareketi başlatan ya da bitiren güç, enerji ve isteklerdir.
- Güdülerin kaynağı ihtiyaçtır.
- Organizma ihtiyacını gidermek amacıyla davranışa yönelir.
- Organizmanın öğrenmeye güdülenmiş olması öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Güdüler, ihtiyacın niteliğine göre birincil ve ikincil güdüler, güdü kaynağına göre ise içsel ve dışsal güdüler olarak adlandırılırlar.

Güdü Çeşitleri

Birincil Güdüler:

- Biyolojik dengeyi sağlayan açlık, susuzluk, cinsellik vb. ihtiyaçlardır.
- Doğuştan gelirler.
- Öğrenilmemişlerdir.
- Hem insanlarda hem hayvanlarda görülürler.
- Toplumlara ve bireylere göre değişmezler.

- Birincil güdülerin karşılanması ikincil güdülere göre önceliklidir.
- Ancak zaman zaman ikincil güdüler için birincil güdüler feda edilebilir.

Örnek: Ertesi gün sınavı olan bir öğrencinin ikincil güdülerden olan "başarı"yı elde etmek gece çalışarak birincil "uyku" güdüsünü feda etmesi

İkincil Güdüler:

- Başarı, beğenilme, sevgi çekici olma, kişisel gelişim gibi davranışları kapsar.
- Doğuştan değildir öğrenilmişlerdir.
- Organizmanın, doyuma ulaşması için bu güdüler önemlidir.

İçsel Güdüler:

- Güdülenmenin kaynağı bireyin kendisidir.
- Tüm birincil güdüler içsel güdüdür.
- İçsel güdülenme dışsal güdülenmeye göre öğrenmede daha etkilidirler.

Örnek: Bir öğretmenin mesleki bilgisini arttırmak için okuma ve araştırma yapmayı istemesi. Bir öğrencinin öğrenme psikolojisi dersini çok sevdiği için o dersle ilgili bilgilerini arttırmak istemesi

Dışsal Güdüler:

- Güdülenmenin kaynağı çevredir.
- Kişinin kendini beğendirmek, takdir edilmek istemesi bunlara örnektir.
- Bazen dışsal güdülenme ile başlayan davranışlar içsel güdülemeye çevrilebilir.

Örnek: Bir öğrencinin anne ve babasının vadettiği bilgisayarı alabilmek için sınavlarında başarılı olmak istemesi

Dikkat

- Organizmanın zihinsel olarak belli bir uyarana yoğunlaşmasıdır.
- Çevresinde pek çok uyarıcı olan organizma ancak dikkat ile öğrenmeyi gerçekleştirebilir.
- Dikkat, organizmayı çevredeki her uyarıcının organizmanın bilince aktarılmasından dolayısıyla bilinçte karmaşıklık yaşanmasından kurtarır.

İstemli Dikkat (Seçici Dikkat)

- Organizma, ihtiyacına uygun olarak belli uyarıları bilinçli olarak seçer ve bilişsel süreçlere dahil eder.

Örnek: Döviz bozdurmak isteyen **bir kişinin** dikkati onlarca dükkan içerisinde döviz bürosuna yoğunlaşır.

İstemsiz Dikkat

- Uyarının etki düzeyinin oldukça yüksek olmasından kaynaklanır.
- Organizma uyarının şiddeti nedeniyle istemsizce uyarana odaklanır.

Örnek: Hızla gelen arabanın istemsizce dikkatimizi çekmesi

Bölünmüş Dikkat

- Aynı anda birden fazla uyarıcıya odaklanma durumudur.

Örnek: Test çözerken aynı anda TV izleyen öğrenci bölünmüş dikkat yaşar.

Dikkat Çekme

- Merak uyandırmak
- Görsel sunum
- Zıtlıklar oluşturmak
- Düşünce üreten sorular sormak
- Vurgulama yapmak (ses tonu ve beden dili ile)
- Öğrencilere ismiyle hitap etmek
- Mevcut uyarıcılardan yararlanmak (el şıklatma, tahta kalemiyle ses çıkarma)

Genel Uyarılmış Hali ve Kaygı Düzeyi

- Genel uyarılmışlık düzeyi, bireyin çevreden gelen uyarıcıları farketme derecesidir.
- Öğrenmenin etkili gerçekleşmesi için uyarılmışlık düzeyi orta seviyede olmalıdır. Buna ideal uyarılmışlık düzeyi denir.
- Birey çevreden az uyarıcı alıyorsa (uyarı alma düzeyi düşük ise) öğrenme olumsuz etkilenir.
- Uyarılmışlık düzeyi ile ilgili açıklamalar kaygı düzeyi için de geçerlidir.
- Yüksek ya da düşük düzeyde kaygı öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir.
- Genel uyarılmışlık düzeyinin artması öğrenme hızını bir noktaya kadar olumlu etkiler fakat sonrasında öğrenme hızı yavaşlar.
- En etkin öğrenme uyanık hâlde, yeterli heyecan düzeyiyle ve uygun çevresel uyarıcı ile mümkündür.

Geçmiş Yaşantılar (Transfer / Ket Vurma)

- Önceki öğrenmeler şimdiki öğrenmeleri, şimdiki öğrenmeler önceki öğrenmeleri etkiler. Bu duruma öğrenmenin aktarılması (transfer) denir.
- Aktarım organizmanın fark etmediği fakat öğrenme sürecinde sürekli devam eden bir süreçtir.
- Bireyin önceki öğrenmelerinin yeni öğrenmelerini etkilemesi, aktarma ve ket vurma şeklinde gerçekleşir. Aktarma kendi içinde olumlu aktarım ve olumsuz aktarım olarak ikiye ayrılır. Ket vurma ise ileriye ket vurma ve geriye ket vurma olarak ikiye ayrılır.

Olumlu Aktarım (Pozitif Transfer)

- Önceki öğrenmenin yeni öğrenmeyi kolaylaştırmasıdır.

Örnek: Gitar çalmak keman çalmayı kolaylaştırır. Paten kaymak buz pateni yapmayı kolaylaştırır.

- Olumlu aktarma; ileriye etkin kolaylaştırma ve geriye etkin kolaylaştırma olmak üzere ikiye ayrılır.

Olumsuz Aktarım (Negatif Transfer)

- Önceki öğrenmelerin yeni öğrenmeyi zorlaştırmasıdır.

Örnek: Otomatik vites araba kullanmak manuel vites araba kullanmayı zorlaştırır.

- Transfer, öğrenmede karşılaşılan zorluk veya kolaylıkla ilgilidir. Daha çok devinişsel hareketlerde karşımıza çıkar.

Örnek: Tuşlu telefon kullanımı, dokunmatik ekran telefon kullanmayı zorlaştırır.

- Öğrenmede geçmiş yaşantılar olumlu ya da olumsuz aktarım şeklinde görülürken öğrenilenlerin geri getirilmesi (hatırlanması) sürecinde ket vurma söz konusudur.
- Ket vurma, iki öğrenilmiş bilgi arasında gerçekleştiğinden “öğrenmeyi etkileyen faktörler” arasında sayılamaz. Ancak aktarım ile sıkça karıştırıldığından burada verilmiştir.

İleriye Ket Vurma

- Eski bilgilerin yeni bilgileri karıştırması, unutturmasıdır.
- Olumsuz aktarımla aynı işleve sahiptir; fakat olumsuz aktarımından farkı şudur: Olumsuz aktarımda öğrenimin zorlaşması ket vurmada hatırlamanın zorlaşması vardır.

Örnek: Telefon numarası değişen kişinin bir süre numarası sorulduğunda eski numarayı hatırlayıp söylemesi.

Geriyeye Ket Vurma

- Yeni öğrenmelerin eski öğrenmeleri unutturmasıdır.
- Organizma eski bilgiye ihtiyaç duyduğunda hatırlayamaz ve yerine yeni bilgiyi kullanır.

Örnek: Telefon numarasını değiştiren kişinin eski numarasını hatırlamaması

- Ket vurma, hatırlamada karşılaşılan zorlukları ifade eder.
- **Not:** Aktarma ile ket vurma birbiriyle karıştırılmamalıdır. Aktarmada davranış henüz öğrenilmemiştir. Ket vurmada davranış öğrenilmiş ama unutulmuştur.

Öncelik Etkisi

- Bireyin ilk öğrendiği bilgileri daha iyi hatırlamasına denir.
- Genellikle bir konu hakkında ilk öğrenilenler son öğrenilen konulara göre daha iyi hatırlanır.

Örnek: **8 yaşında** bir kostüm partisine giden Serap'ın birkaç yıl sonra yalnızca kostüm partisine girdiği anı hatırlayıp geceyi hatırlamaması.

Sonralık Etkisi

- Son öğrenilen bilgilerin ilk öğrenilen bilgilere göre daha iyi hatırlanmasına denir.

Örnek: Bir öğretmen, Ortadoğu, Avrupa ve Uzak Asya'nın çeşitli ülkelerinin başkentlerini sırasıyla verip öğrencilerden bir dakika boyunca 1'den 10'a kadar sıralanmış başkentlere bakıp hatırlama durumunu test etmiştir. Öğrenciler **daha çok** son sıralardaki başkentleri hatırlamıştır.

ÖĞRENME MALZEMESİNİN İÇERİĞİ İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

Telifuz Edilebilirlik

- Kolay okunan, kolay söylenen terimler ve içerikler öğrenmeyi kolaylaştırır.

Örnek: "Pragmatist" yerine "faydacı" kelimesinin kullanılması veya "mübalağa" yerine "abartı", "spesifik" yerine "özel" kullanılması bu kelimelerin daha kolay öğrenilmesini sağlayacaktır.

Algısal Ayırt Edilebilirlik

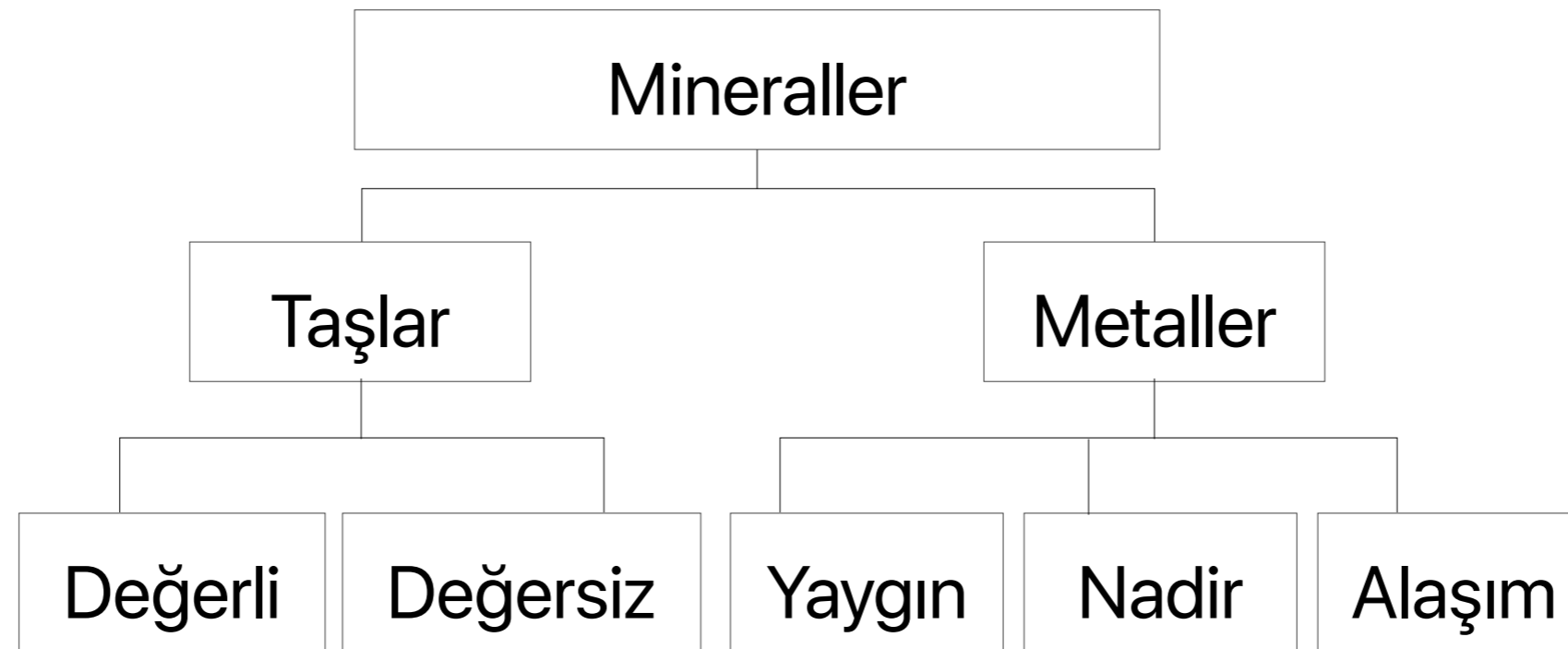
- Öğrenilmesi gereken konunun içindeki herhangi bir ayrıntıya organizmanın dikkatini çekmek için o ayrıntıyı öne çıkarma, vurgulama yöntemidir.

Örnek: Altını çizme, tonlama, şematik gibi yöntemler kullanılır.

Kavramsal Gruplandırma (Kavramsal Basamaklar Dizini)

- Kavramsal gruplandırma bireye özgü değil konuya özgüdür.
- Kavramsal gruplandırmanın yapılması öğrenmeyi anlamlı ölçüde artırır.
- Bir konu içerisindeki ilişkileri anlaşılır kılar, bütün - parça - bütün arasındaki ilişkilerin görülmesini sağlar.

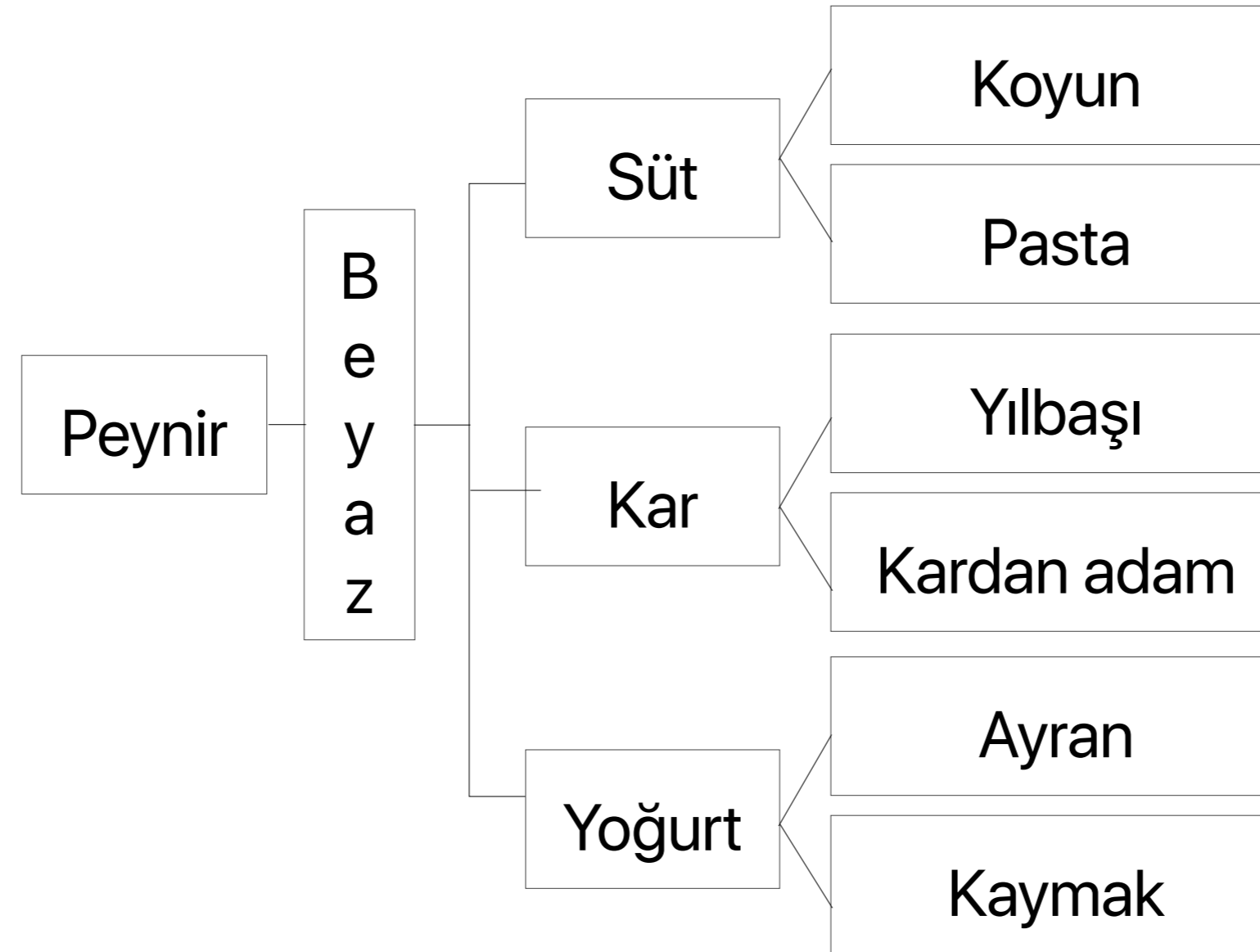
Örnek:

Çağrışımsal Gruplandırma

- Çağrışımsal gruplandırma, kavramsal gruplandırmadan farklı olarak bireye özgüdür.
- Bir konunun öğretiminde kullanılmaktan ziyade, çağrışımsal anlamda olduğu gibi bireyin kendisi için, anlamlılık düzeyini artırmak için oluşturulabilir.

Örnek:

Anlamsal Çağrışım (Çağrışımsal Anlam)

- Öğrenme malzemesi, yeni bir konunun öğretiminde, öğrencilerin önceki öğrenmeleriyle ilişki kurmayı sağlamalıdır.
- Böylece öğrenciler zihinlerinde yer alan olaylar - durumlarla yeni konuyu birleştirebilir. Öğrenmede olumlu aktarım dediğimiz durum, anlamsal çağrışımla yakından ilgilidir.

Örnek: Yeni sözcükler öğrenip hatırdaki tutmak için kişinin bu sözcükleri geçmişte yaşadığı bir olayla ilişkilendirmesi.

ÖĞRENME YÖNTEMİ İLE İLGİLİ FAKTÖRLER

- Zeka seviyesi, yaş, cinsiyet gibi aynı özelliklere sahip öğrencilerin aynı ortamda eğitim görmelerine karşın öğrenme seviyelerinin farklı olması, öğrencilerin çalışma yöntemlerinin farklılığıyla açıklanır.
- Yanlış çalışma yöntemi kullanmak, bireyin öğrenme seviyesini düşürür. Bu nedenle kişiye göre öğrenme yöntemi oluşturulması önemlidir.

Öğrenmeye Ayrılan Zaman

Aralıklı Çalışma

- Çalışma zamanı belli periyotlara bölünüp düzenli aralıklarla çalışıldığında edinilen bilgiler daha kalıcı olur.
- Bu yöntem özellikle sözel konuların öğrenilmesinde daha uygundur.

Örnek: KPSS ve YKS gibi sınavlara hergün birkaç saat fakat **bir yıla** yayılan bir sürede çalışılır.

Toplu Çalışma

- Konuların düzenli olarak belli aralıklarla değil de tek bir oturumda çalışılmasıdır.
- Bu çalışma yöntemi sınavdan önce öğrencinin motivasyonunu yükseltir, bilgilerin kısa süreli hatırlanmasını sağlar.
- Toplu çalışma yönteminde bilgiler çabuk unutulur, kalıcı olmaz.

Örnek: Vize veya finallere tek oturumda aralıksız olarak birkaç gün çalışma alışkanlığı toplu çalışmayı örnekler.

- Aralıklı çalışma ile toplu çalışma arasında grafikte verilene benzer bir ilişki vardır.
- Grafikten de anlaşılacağı gibi kısa vadede aralıklı ve toplu çalışma benzer bir etkiye sahipken bilginin hatırlanma düzeyi söz konusu olunca aralıklı çalışma daha etkin bir yöntemdir.

Konunun Yapısına Uygun Çalışma

Parça Öğrenme

- Öğrenilecek konuların uzun olması durumunda, eğer konu bütünüünün parçalara ayrılması kolay ise parçalara ayırarak öğrenme daha işe yarar bir yöntemdir.

Bütün Öğrenme

- Konu kısa ve parçalar arasında bağlantı yoğunsa bütün öğrenme yöntemi daha etkilidir.
- Bu yöntemlerin kullanımı öğrenilen konunun yapısına göre değişse de özellikle sözel malzemelerin öğrenilmesinde iki yöntemin birlikte kullanılması tavsiye edilmektedir.

Örnek: Uzun bir düz yazıya çalışan kişi, önce onu bütün olarak birkaç **defa** okumalı, paragraflara bölüp tekrar etmeli, en sonunda ise tekrar bir bütün olarak çalışmalıdır.

Bir ders kitabını çalışırken her bir üniteyi önce bütün olarak görüp sonra parçalara ayırmak ve son olarak irdelemek daha etkili ve verimli olacaktır.

Aktif Katılım

- Öğrencinin öğrenilecek olan konu ile etkileşime geçmesi durumudur.
- Aktif katılımı bütünü öğrenme yöntemleri (görsel, işitsel, dokunsal) kullanılır.
- Bu etkileşim öğrenilecek malzemeyi dinleme - okuma - yazma - anlatma şeklinde olabilir. Dinlemede öğrenci pasif, öğrenme zayıftır.
- Dinleme yönteminden anlatma yöntemine doğru gidildiğinde öğrenci aktifleşir, öğrenme artar.
- Öğrenci ne kadar aktif ise konuyu hatırlama düzeyi dolayısıyla öğrencinin başarısı o derece artar.
- Öğretmenlerin öğrenme süreçlerini desteklemek için öğrencilere, etkinlik hazırlatma, sunum yaptırma, tartışma ortamları hazırlama vb. etkinlikler gerçekleştirilmelidir.
- En etkili öğrenme tüm duyu organlarının öğrenme sürecinde aktif olduğu yaparak, yaşayarak öğrenmedir.

Geri Bildirim (Dönüt)

- Sonuç ve işleyiş hakkında organizmanın bilgilendirilmesidir.
- Öğrencinin öğrenip öğrenemediği, ne kadarını öğrendiği, hangi konuları tekrar etmesi gerektiğinin tespiti konusunda geri bildirim önemlidir.
- Geri bildirim, öğretim sürecinde sık ve düzenli verilmelidir.
- Geri bildirim, öğrenmenin ardından zaman geçmeden yapılmalıdır. Aradan geçen zaman öğrenme güdüsünü zayıflatır, davranış - sonuç arasındaki bağı kurulmasını zorlaştırır. Geri bildirim açık ve yapıcı olmalıdır.

Örnek: Yaprak testlerin hemen altında yer alan cevap anahtarları geri bildirim örneği gösterilebilir.

ÖĞRENME KURAMLARI

Davranışçı Öğrenme Kuramlar

- Tepkisel Koşullanma (Pavlov)
- Bitişiklik (Watson Guthrie)
- Bağlaşımcılık (Thorndike)
- Edimsel Koşullanma (Skinner)
- Sistemik Davranış Kuramı (Hull)

Bilişsel Öğrenme Kuramları

- Gestalt Ekolü (Koffka, Wertheimer Köhler)
- Bilgiyi İşleme Kuramı

Bilişsel Ağırlıklı Davranışçı Kuramlar

- İşaret Gestalt Kuramı (Tolman)
- Sosyal Öğrenme Kuramı (Bandura / Rotter)

İnsalcıl (Hümanist) Kuram

- İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Maslow)
- Benlik Kuramı (Rogers)

Yapılandırmacılık Kuramı

- Bilişsel Yapılandırmacılık (Piaget)
- Sosyal Yapılandırmacılık(Vygotsky)

Nörofizyolojik Kuram

- Nörofizyolojik Kuram(Hebb)